

SELÇUKLU ORDULARINDA KÜRT VARLIĞI

M.A. Medine KAHRAMAN

Mardin Artuklu University- Department of History/ Türkiye

Özet:

Selçuklular, IX. yüzyılda Hazar Denizi ve Aral gölü arasındaki bölgede hüküm süren Oğuz Yabgu Devleti'nden ayrılan ve Horasan'a (İran) göç eden Türkmenlerin bir koludur. Zaman içerisinde yerleşmeye çalıştıkları bölgede güçlü konuma gelerek Maverünnehir, İran, Irak, Suriye, Filistin, Mezopotamya ve Anadolu'da hâkimiyet kurmayı başardılar. Aynı şekilde Kürtler de Irak, İran, Suriye, Azerbaycan ve Anadolu'nun doğusunda hem siyasi bir güç olarak hem de yoğun bir nüfusa sahip bir millet olarak yaşamaktaydılar. Selçuklularla Kürtlerin aynı coğrafyayı paylaşmaları ortak birçok ülkeye sahip olmalarına neden olmuştu. Bu ortak paydalar içinde en çok ön plana çıkan unsur kuşkusuz İslam'dır. Ortak inanç ve coğrafya çerçevesinde bu iki halk arasında siyasi, askeri ve sosyal ilişkileri de Selçuklu çağı boyunca (XI-XVI. asırlar) aktifliğini korumuştur.

Araştırmanın konusu bu ilişkilere istinaden "Selçuklu ordularında Kürtlerin varlığı" ile sınırlandırılmıştır. Selçuklu Devleti'nin askeri gücü sadece Türkmen kitlelerden oluşmamakta bunun dışında Fars, Kürt, Arap, hatta bazen Frank askerlerini dahi kapsayan çok çeşitli bir yapı arz etmekteydi. Orduda Türkmenlerden sonra ciddi bir çoğunluğa sahip olan grup Kürtlerdi. Öyle ki önemini günümüze kadar koruyan 1071 Malazgirt Savaşı'nın zafere ulaşmasında Kürt askeri birliklerinin varlığının rol oynadığı, bu savaşta yaklaşık 10 bin Kürt süvarisinin Selçuklu ordusunun safında savaştı. Bu durum sadece Malazgirt Savaşı ile sınır kalmamış Yassıçemen ve Köseadağ savaşlarında da Selçuklu ordularında Kürt askeri birlikleri yer almışlardı. Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetini sağlamaya çalıştığı Tuğrul Bey döneminden itibaren ordu içerisinde Kürt askerlerinin gücünden fayda sağlandı. Özellikle Bizans, Haçlılar ve Moğollara karşı gerçekleştirilen mücadelelerde Kürtler, Selçuklu ordusu saflarında boy gösterdiler. Bu savaşların yanı sıra Selçuklu meliklerinin giriştikleri isyanların bastırılmasında ve aralarında yaşanan taht mücadelelerinde Kürt askerlerinin gücü kendini belirgin bir şekilde hissettirmektedir. Selçuklu sultanlarından Alparslan ve Melikşah dönemleri ordu içerisinde Kürt askeri birliklerinin fazla olduğu dönemlerdi. Kürtlerin kurmuş oldukları yerel hanedanlıklar ve beyliklerin de zaman zaman Selçuklulara tabi olması konu açısından önem taşımaktadır. Söz konusu hanedanlıklar Mervânîler ve Şeddâdîler gibi siyasi teşekküllerdi. Mervânîler, Silvan ve Diyarbakır çevresinde hâkimiyet kurmuş olan bir Kürt hanedanlığıdır. Bu Kürt hanedanlığının da bir dönem Selçuklulara tabi olması ve dolayısıyla ordusundan alınan askeri destek de Kürtlerin Selçuklu ordusundaki yerleri ve ağırlığı açısından önem arz etmektedir. Bu makalede Selçukluların hâkim olduğu çağda ve coğrafyada üretilmiş vakayınameler ve Selçuknâme tarzı eserler üzerinden Selçuklu ordusunda Kürt askeri birliklerinin varlığı ve ağırlığı hakkında tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Selçuklular, Kürtler, Malazgirt Savaşı, Mervânîler, Alparslan.*

Giriş:

Selçuklular, 11. ile 14. yüzyıllar arasında sınırları Maverünnehir, İran, Irak, Suriye, Filistin ve Anadolu topraklarını kapsayan bir devlet tesis ettiler. Adı geçen her bir coğrafya ya da bölge kendi içerisinde birbirinden farklı birçok inancı, ırkı, kültürü ve medeniyeti barındırıyordu. İnanç yönünden Müslümanlar, etnik olarak da Türkmenler, Kürtler, Araplar ve Farslar çoğunluğu oluşturmaktaydılar. Bu unsurlar, etnik olarak farklılık arz etseler de inancın ortak olması onları hem birbirleriyle hem de Selçuklu Devleti ile zorunlu bir anlaşmaya mecbur bırakmaktaydı.

Selçuklular açısından bu durum düşünüldüğünde devlet sınırlarının genişliği ve buna bağlı zorluklar onları askeri olarak çok güçlü olmaya sevk ediyordu. Bu yüzden Selçuklu sultanları siyasi ve askeri stratejinin gerekliliğini göz ardı etmeden hüküm sürdükleri topraklarda yaşayan insanları düzenli olarak ordu içerisinde istihdam etmeye gayret gösterdiler. Böylelikle Selçuklu orduları farklı etnik unsurlara sahip askerlerden oluşmaya başladı. Kürtler de bu çeşitlilik arasında yer alan unsurlardan biriydiler. Bu çalışmada 11. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar Selçuklu ordularında Kürt varlığı ele alınacaktır.

Kürtler, hem İslam öncesi ve hem de sonrası dönemlerde Anadolu, Mezopotamya İran, Irak, Suriye, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Mısır ve Kirman'da varlıklarını sürdürmekteydiler. Tarihi süreçte özellikle Irak, İran, Suriye ve Azerbaycan'da aşiret, emirlik ve hanedanlık gibi siyasi teşekküller oluşturdular. Kürtlerin yaşadığı bu bölgelerin tarih boyunca istila ve yağmaya açık olması Kürtlerde bir savunma mekanizması oluşmasına imkân sağladı. Aynı zamanda da bu savunma mekanizması onların askeri ve savaşı yönlerinin gelişmesine katkılar sundu. Böylelikle Kürtler, kendi siyasi teşekküllerini kurmalarının yanı sıra yaşadıkları coğrafyalarda kurulmuş olan güçlü devletlerin ordularında da vazgeçilmez savaşçılar olarak yer aldılar. Özellikle Büveyhîler, Abbâsîler ve Gazneliler ordularında Kürt askerlerinden de faydalandılar.(İbnü'l Adîm, 1989, p.2; Biçer, 2019, p.178)

Selçuklular ve Kürtler:

XI. yüzyılın ikinci yarısında Selçuklular, Azerbaycan, Kürdistan, Erzurum ve Doğu Anadolu'yu kapsayan coğrafyaya geldiler. Onlar bu bölgelere geldiklerinde Azerbaycan ve İran'ın Kuzey batısında Revvâdiler (959-1085), Arrân ve Doğu Anadolu'da Şeddâdiler (951-1198), Meyyâfârikin (Silvan) ile Diyarbekir ve çevresinde Mervânîler (983-1060), İran ve Irak sınır bölgesinde Annazîler (991-1117) gibi Kürt hanedanlıkları varlıklarını sürdürmekteydiler. (Sümer, 1976, pp.1-2)

Revvâdi hanedanlığının ilk olarak Muhammed b. Hüseyin er-Revvâdi tarafından Ermeniy'e kurulduğu söylenir. (Yunus Fettah, 2015, p.135) Soy bakımından diğer bir Kürt kabilesi olan Hezbânîlere dayandırılan(İbnü'l-Esîr, 1995, IX, p.295) Revvâdiler, 998 senesinde emirliğin sınırlarını Azerbaycan'ı da içine alacak şekilde genişlettiler. Bunun yanı sıra Tebriz şehrini de hanedanlığın merkezi yaptılar. Revvâdilerin, hâkimiyet alanı Merağa, Seyser, Erdebil, Urumiye, Bacırvan, Hoy, Merend, Selmas ve Serav şehirlerini kapsamaktaydı. (Yunus Fettah, 2015, p.135) Hanedanlığın, Azerbaycan ve Tebriz'deki hâkimiyetleri, Selçukluların bölgeye gelişlerine kadar sürdü. (İbnü'l-Esîr, 1995, IX, p.454; Minorsky, 1979, p.84; Biçer, 2019, p.176) Selçuklu sultanı Tuğrul Bey, 1054-1055 senesinde İsfahan'dan ayrılarak Azerbaycan'a doğru sefere çıktı. İlk olarak Revvâdilerin başkenti Tebriz'e geldi. Bunun üzerine hanedanın sultanı Ebû Mansûr Vehsûdân b.

Memlân, Tuğrul Bey'e bağlılığını bildirerek onun adına hutbe okutmaya başladı. Ayrıca Vehsûdân, hanedanlığının devamını sağlamak amacıyla Tuğrul Bey'e ve komutanlarına çok kıymetli armağanlar takdim etti. Aynı zamanda da tabi devlet kuralına riayet ederek oğlunu rehin olarak Selçuklulara verdi. Böylece Sultan Tuğrul, Vehsûdân'nın bu girişimlerine kayıtsız kalmayarak hanedanlığın Selçuklu Devleti'ne tabi olması şartıyla isteğini kabul etti. (Azîmî, 1988, p.15; İbnü'l-Esîr, 1995, IX, p.454; Zeki Beg, 2012, pp.439–440; Keleş, 2016, p.163) Ancak bu durumun uzun sürmediğini Vehsûdân'nın vefatından sonra yerine oğlunun geçtiğini ve bir müddet sonra da Revvâdilerin varlığının son bulduğunu söylemek gerekir. (Zeki Beg, 2012, p.440)

Abbâsîlerin zayıflaması sonucunda Muhammed b. Şeddâd tarafından Azerbaycan'ın Arrân bölgesinde Şeddâdî hanedanlığı kuruldu. (Zeki Beg, 2012, p.539; Yunus Fettah, 2015, p.136; Öğün Bezer, 2010, p.408; Keleş, 2016, p.83; Biçer, 2019, pp.174–175) Şeddâdîlerin, kökenin Revvâdî (Hezbânî) Kürtlerine dayanmaktadır. Sultan Tuğrul, Revvâdî hükümdarı Vehsûdân'ı Selçuklulara tabi kıldıktan sonra yönünü Gence Şeddâdî hükümdarı olan Ebü'l-Esvâr Şâvur'a çevirdi. Ebü'l-Esvâr da Tuğrul Bey'e itaat ederek hutbeyi onun adına okutmaya razı oldu. Aynı zamanda da ailesinden birini Selçuklulara rehin olarak verdi. (Keleş, 2016, pp.163–164) Şeddâdîler, uzun bir süre Arrân ve Ermeniyeye bölgelerinde bulunan, Gence, Dvin ve Ani de hâkimiyet sürdüler. Hanedanlık, Sultan Melikşah zamanında tamamıyla Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetini kabul etti. (Öğün Bezer, 2010, p.408; Keles, 2015, p.157; Biçer, 2019, pp.174–175)

Mervânî hanedanlığı, Diyâr-ı Bekir bölgesinde kuruldu. (İbnü'l-Esîr, 1995, IX, p.65) İlk kurucusunun Bâz b. Dostık'un olduğu bilinmektedir. Söz konusu hükümdar, ilk olarak Amid, Meyyâfârikîn ve Musul'da hâkimiyetini sağladı. (İbn'ül-Erzak, 1975, pp.70–73; Tokuş, 2015, p.171) 1110 yılında ise Mervânîlerin başına Ebû Nasr Nasruddevle geçti. Mervânî hükümdarı Ebû Nasr, 1040 ile 1048 yılları arasında Diyâr-ı Bekir'e akınlar yapan Oğuzlarla mücadele etti. Tuğrul Bey'in batı seferinde iken Mervânîlere elçi göndermesi üzerine Ebû Nasr, Selçuklulara tabi olmayı kabul ederek onlarla barış anlaşması yaptı. (Tokuş, 2015, pp.181–189) Ebû Nasr'ın ölümünden sonra 1061 tarihinde Mervânîlerin başına Nizâmeddin Nasr geçti. Nizâmeddin'nin hükümdarlığında iki önemli olay yaşandı. Bunlardan bir tanesi kardeşi Saîd ile arasında yaşanan taht kavgası diğeri ise Selçuklu sultanı tarafından Âmid'e gönderilen Sâlâr Horasan isimli komutanın emrinde olan ordunun Âmid'de yağmalar yapması ve şehre kuşatmasıdır. Sultan Alparslan, 1071 senesinde Mısır seferine çıkarken Âmid önlerinde durdu. Bunun üzerine Nizâmeddin, ona itaatini bildirdi. (İbn'ül-Erzak, 1975, pp.171–173; Tokuş, 2015, p.194)

Nizâmeddin'nin 1072 yılında vefatından sonra Nasruddevle Mansûr, Mervânîlerin hükümdarı oldu. Onun döneminde hanedanlığın gücü büyük oranda azaldı. Bu durumun farkında olan eski Mervânî veziri Fahruddevle İbn Cehir, Melikşah'ı Mervânîlerin üzerine sefere çıkmaya ikna etti. Melikşah, 1083-84 yılında Fahruddevle komutasında bir orduyu Âmid üzerine gönderdi. 1086 yılında Selçuklular ve Mansur arasında geçen mücadeleler sonucunda Fahruddevle Âmid ve Meyyâfârikîn'i aldı. (Zahîru'd-dîn Nîşabûrî, 2018, pp.28–29; İbnü'l Adîm, 1989, pp.49–51) Eski vezirin Meyyâfârikîn'i ele geçirmesinden sonra Sultan Melikşah, Mansûr'u Musul'un kuzeyinde bulunan Harbâ kasabasına yerleştirdi. 1093-94 tarihinde Meyyâfârikîn halkı Mansûr'u şehre davet ettiler. O da bu davet üzerine Meyyâfârikîn'e geldi ve burada hâkimiyetini tekrardan kurdu. Ancak bu defa halka çok kötü davrandı. Bu tutumu üzerine Meyyâfârikîn

halkı Nusaybin’de bulunan Tutuş’u şehre davet ettiler. Tutuş’un Meyyâfârîkîn’e girmesiyle beraber ve Mansur’un hükümdarlığı da son buldu. Mervânîlerin, 1096 yılında Ahlat’taki ve 1138’de de el-Hettâh’daki varlıkları sona erdi. (Tokuş, 2015, pp.195–197) Amid, Meyyâfârîkîn, Cezîretü İbn Ömer, Nusaybin, Beled, Erciş, Bitlis ve Musul kuzeyi hanedanlığın önemli şehirleriydi. (İbnü’l-Esîr, 1995, IX, p.67-68-82-274.)

Annazî hanedanlığı, Ebû’l-Feth Muhammed b. Annaz tarafından 991-1010 tarihlerinde kuruldu. Bu hanedanlığın başkenti Hulvân’dı. Annazî hükümdarının Bûveyhîlerle ilişkilerini iyi tutmasından ötürü Bahâüddeve, onu Horasan yolunun muhafızı olarak görevlendirdi. Bu muhafızlık görevi ona hâkimiyet alanını genişletme fırsatını verdi. Ebû’l-Feth Muhammed’in vefatından sonra hanedanlığın başına oğlu Hüsâmüddin Ebû Şevk Fâris b. Muhammed geçti. Selçuklularla bir süre mücadele eden Ebû Şevk Fâris, İbrahim Yınal’ın Kirmanşah’dan çekilmesini sağladı. Bu başarıdan sonra da Hulvân’a hâkim oldu. Ebû Şevk Fâris’in vefatından sonra 1117 yılında Annazîler, Selçuklular tarafından ortadan kaldırıldılar. (Bondarî, 1999, p.6; İbnü’l-Esîr, 1995, IX, p.154,182; Yunus Fettah, 2015, pp.139–140)

Selçuklu Ordu Teşkilatlanması:

Selçuklu Devleti, ortaçağ devletleri içerisinde en kalabalık orduya sahip bir devlet olarak bilinmektedir. Ordusunun teşkilatını oluşturan faktör, daimî ve yardımcı kuvvetlerden meydana gelmekteydi. Daimî kuvvetler gulâm ve hassa denilen askeri birliklerden oluşmaktaydı. Gulâm birliğine asker temini hususunda savaş esirleri içerisinde seçme usulüne başvurulurdu. Daha sonrasında söz konusu esirler sarayda belirlenen bir eğitime tabi tutulurlardı. Eğitimleri tamamlananlar ya sarayda sultanın yanında ya da eyaletlerde hizmete alınırlardı. Vazifeleri sarayı ve sultanı korumak olduğu için devlet nezdinde ve ordu teşkilatında önemli bir yere sahiptiler. Selçuklu kumandan ve devlet erkânından kimselerin de kendilerine has belli miktarda gulâmları vardı.(Göksu, 2010, pp.19–25) Daimî, ordu içerisinde bulunan diğer bir önemli grup da hassa birliğiydi. Sultanlar eyalet ve bölgeleri iktâ olarak halka verirdiler. İktâ sahipleri de gelirlerinin karşılığında hassa ordusunun masraflarını yani maaşlarını karşılardı. Bu şekilde hassa birliğindeki askerler savaşma dışında bir işle uğraşmazlardı. Savaş zamanında da sultanın ordusuna katılırlardı. (Merçil, 2009, p.391)

Ordu teşkilatının yardımcı kuvvetleri, ücretli askerlerden, tabi devletlerin askerlerinden, gönüllü askerlerden, Türkmen ve uc askerlerden teşkil olmaktaydı. Ücretli askerler, ihtiyaç halinde savaşa dâhil edilen birlikti. Savaş ordusuna alınan ücretli askerler atlı ve yayalar olarak seçilirlerdi. Özellikle savaş konusunda yetenekli olan savaşçılar tercih edilirdi. (Koca, 2005, pp.114–115) Selçuklu Devleti’ne savaş veya barış yoluyla tâbi olan devletler de Selçuklu ordusuna asker göndermek zorundaydılar. Tabi devletlerin askerleri de gerekli görüldüğü takdirde savaş zamanlarında orduya çağırılırlardı.(Göksu, 2010, pp.174–175) Selçukluların gayrimüslimlere karşı yaptığı seferler esnasında Müslüman halktan çok sayıda kişi orduya katılır ve gönüllü bir şekilde savaşırldı. (Göksu, 2010, pp.228–229; Merçil, 2009, p.391) Selçuklu Devleti, ilk kuruluş döneminden itibaren askeri güç yönünden büyük oranda Türkmenlerden faydalaniyordu. Uclardaki Türkmenler de Selçuklu Devleti’ne komşu olan Bizans İmparatorluğu, Haçlılar ve Ermeniler üzerine sürekli bir şekilde akınlar gerçekleştirirlerdi. Aynı zamanda da uclardaki kuvvetler orduya rehberlik ederek ilerleyişi kolaylaştırırlardı. (Merçil, 2009, p.391; Koca, 2005, pp.107-108)

Selçuklu ordusunun en küçük birliği on askerden oluşmaktaydı. Bu küçük birliğin başında serhayl (haylbaşı) ve visâk başı (otağbaşı) isimlerinde komutanlar bulunuyordu. Bu on kişilik birlikler bir araya getirilerek 50 askerlik bölükler oluşturuluyordu. Bölüklerin sayısı bazen 1000 ilâ 10000 arasında değişiklik gösterebiliyordu. Bu bölükler, ellibaşı (bölükbaşı) ismindeki komutanların emri altındaydılar. Sefer esnasında ordu, 5'lik düzene göre öncü, merkez, sağ kol, sol kol ve artçı bölümler şeklinde ayrılmış durumda ilerliyordu. Merkez kuvvetin başında sultan bulunurdu. Geri kalan kuvvetlere de beylerbeyi, emîrlar ve subaşları (serleşker) komutanlık ederlerdi. Özetle Selçuklu ordu içerisinde güvenliğin sağlanması ve ihtiyaçların karşılanması için vazifelendirilen sayısız görevli vardı. Selçuklu ordusu, silah olarak hafif silahlar (ok, yay, kılıç mızrak, gürz, balta, hançer), savunma araçları (zırh, miğfer, kalkan), ve ağır silahlar (mancınık, çarh) kullanmaktaydılar. Aynı zamanda binit olarak da başta atlardan olmak üzere deve, katır, eşek ve öküz gibi hayvanları kullanırlardı.(Göksu, 2010, pp.236–373)

Selçuklu Ordularında Kürtlerin Varlığı:

Selçuklular bulundukları coğrafya ve çevresinde etkin bir güç haline gelmeden önce sürekli bir şekilde akınlar yapmaktaydılar. Bu akınlarda daha çok yeni bir yurt bulma düşüncesi hâkimdi. Ancak Dandanakan Savaşı (1040) sonrası yapılan seferlerin yönünde ve amaçlarında değişiklikler meydana geldi. Özellikle Bizans, Gürcistan, Azerbaycan, Suriye, İran ve Irak'a yapılan seferler bu topraklarda hâkimiyet kurma amacını taşımaya başladı. Bu seferler beraberinde savaşları ve bu savaşlarda Selçuklu ordusuna esir ve köle girmesine imkân sağlıyordu. Selçuklu gulâm kuvvetlerine asker tedarikinin bir kısmı bu esir ve kölelerden karşılanıyordu.

Dönemin kaynaklarında Kürtlerin, asker olarak Selçuklu ordularında bulunmalarıyla ilgili verilen bilgiler kısıtlıdır. Genellikle ordudaki Kürt savaşçılardan bahsedilir iken sayıları verilmemektedir. Bunun dışında bazen de savaşa hangi şehirden veya bölgeden katıldıklarına değinilmektedir. Ayrıca savaş zaferle sonuçlanmışsa diğer savaşçılarla beraber Kürt askerlerine de verilen ödüllerden veya hediyelerden bahsedilmektedir. Selçuklulara tabi olan Kürt hanedanlıklarının Selçuklu ordusuna gönderdikleri askeri birliklerle ilgili verilen bilgiler de pek bir değişiklik arz etmez.

Kürt askerlerinin ordu içerisindeki varlıkları kendini belirgin bir şekilde isyanların bastırılmasında ve taht mücadelelerinde göstermektedir. Selçuklu Devleti'nde sultanların vefatından sonra melikler arasında tahta kavgası ya da mücadelesi yaşanmaktaydı. Bazen de tahta çıkma ihtimali yüksek olan melik hanedanının diğer üyelerinden biriyle ya da bir kaçıyla mücadeleye girişirdi. Yeni sultanın tahta geçmesinden sonra da söz konusu mücadeleler devam edebilmekteydi. Kısacası her dönemde devletin içerisinde bir isyan veyahut taht mücadelesi hâkimdi.

Taht ve isyan hareketlerinde askeri güç önemli bir etkendi. Çünkü taraflar arasında olası ve kaçınılmaz bir karşılaşmada kimin galip çıkacağını belirlerdi. Daha öncede değinildiği üzere Selçuklu hanedan ve devlet adamlarının kendilerine has gulâm kuvvetleri vardı. Söz konusu gulâm kuvvetlerinin yetenekleri onların başarılarıyla ölçülürdü. Bu yüzden orduya alınan askerlerin kabiliyetlerine önem verildi.

Sultan Alparslan'ın vefatından sonra Selçuklu Devleti'nde taht mücadeleleri yaşandı. Babasının yerine tahta oturmaya hazırlanan Melikşah, amcası Kavurd'un isyanıyla karşı karşıya kaldı. Melikşah'ın Selçuklu tahtına geçebilmesi için ilk olarak Kavurd'un isyanını bastırması gerekirdi. Onu bu başarıya götürecek öncelikli etken

ordusunun gücüydü. Muhtemelen Melikşah da bu durumun bilincindeydi. Bu yüzden de ordusunu çok güçlü tutmaya çalıştı. Tarihçi Bundârî, Melikşah'ın ordusu ve isyanın bastırılmasıyla ilgili olarak şu bilgilere yer vermektedir: *"Melikşah'ın maiyyetinde olan Müslim bin Kureyş ve Bahaüddeve Mansur bin Dübeys bin Mezyed yanlarındaki Arap ve Kürtler'le, Kavurt beyin sağ koluna hücum edip bozdular. Kavurt beyin askeri temamilen bozuldu."* (Bondarî, 1999, p.49; İbnü'l-Esîr, 1995, X, p.82; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, 2000, pp.47–48) Bundârî'nin verdiği bilgilerden Kürt askerlerinin ortaya çıkan ihtiyaçtan dolayı orduya alındıklarını ve diğer beylerin komutasında olduklarını anlaşılmaktadır. Sultan Melikşah'ın galibiyetten ötürü Kürt askerlerine ödül (iktâlar) vermesi de (Bondarî, 1999, p.49; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, 2000, pp.47–48; İbnü'l-Esîr, 1995, X, pp.82–121; Selçukoğlu, 2014, p.71) onların paralı asker statüsünde olduklarını gösterir.

Kavurd'dan sonra Sultan Melikşah'a bu defa kardeşi Tutuş isyan etti. Melikşah, daha önce askeri kabiliyetlerinden emin olduğu Kürt savaşçıları bu isyanın bastırılmasında da görevlendirdi. Yine Şerefüddeve Müslim, Dimaşk ve etrafında Tutuş'un isyanını Kürt ve Arap askerlerin sayesinde bastırdı. (İbnü'l-Esîr, 1995, X, p.121; Selçukoğlu, 2014, p.71) Böylece Melikşah, yaşadığı her iki taht sallantısından aralarında Kürt askeri birliklerinin bulunduğu güçlü ordusu sayesinde kurtuldu.

İsyan hareketleri sadece hanedan ve melikler arasında yaşanmamaktaydı. Selçuklulara tabi olan devletlerin hükümdarları, yönetimde yer alan kişiler ve halk içerisinde düşmanca faaliyet gösteren kişiler ya da gruplar (Babaî İsyanı, Bâtınîler) da çoğu zaman isyan edebiliyorlardı. Bu isyanların bastırılmasında da Kürt birliklerine yer verildi. İbnü'l-Esîr'in aktardıklarına göre Sadaka b. Mezyed, Sultan Muhammed Tapar'a isyan etti. Bu isyan aralarında Kürt askerlerinin bulunduğu bir ordu sayesinde bastırıldı ve adı geçen emir öldürüldü. (el-Hüseynî, 1999, pp.55–56; İbnü'l-Esîr, 1995, X, p.359; Anonim, 2014, p.28; Selçukoğlu, 2014, p.71)

İbn Bibi'nin aktardığına göre ise Saâdüddîn Köpek, çevirdiği entrikalarla önemli bir devlet adamı olan Şemsüddîn Altunaba'nın isyan teşebbüsünde olduğuna Sultan II. Gıyâsüddîn Keyhüsrev'i ikna etti. Ardından devlet adamının infazı için bir Kürt cândârı (saray muhafızı) görevlendirdi. Bu Kürt cândârı Şemsüddîn Altunaba'yı öldürdü. (İbn Bibi, 2014, p.454) Bu olay, Selçuklu Devleti'nde Kürtlerin sadece ordu içerisinde savaşçı olmadıklarını ayrıca saray askeri olarak da görevlendirildiklerini gösterir. Gerçekte Şemsüddîn Altunaba'nın masum olduğu ve iftiraya kurban gittiği bilinse de nihayetinde infaz kararı verilirken onun bu suçu işlediğine inanılmaktaydı. Ve bu infaz Kürt askeri vasıtasıyla gerçekleştirildi. Muhtemelen Kürt muhafızının kabiliyetinden şüphe duyulmamaktaydı. Yoksa böyle önemli bir görev ona verilmezdi.

Selçuklular, Bizans, Moğol ve Haçlılarla mücadelelerinde Kürt askeri birliklerinin gücünden faydalandılar. İbn Bibi'nin kaydına göre Selçuklu Sultanı İzzüddîn Keykâvus'un ordusu, Ermeni Tekfuru Leon'a ait Hancin Kalesi'ni kuşattığı esnada Emir-i Meclis'in (Selçuklu komutanı) emri altında geniş ve verimli iktâlar verdiği 100 yiğit ve cesur Kürt vardı. (İbn Bibi, 2014, p.193) Selçuklu Devleti, gerekli gördüğü durumlarda ve mühim savaşların öncesinde tabi devletlerin ordusundan askerler istemekteydi. Tuğrul Bey, döneminden itibaren Selçuklulara tabi olan Kürt hanedanlıkları (Revvâdiler, Şeddâdîler, Mervânîler, Annazîler) vardı. Bu Kürt emirlikleri tabi devlet kurallarına riayet ederek Selçuklu ordularına asker göndermekteydiler. Tabi devletlerin Selçuklu ordusuna

gönderdikleri askeri birlik sayısının 500 civarında bir sayı olduğu söylenmektedir. (Gordlevski, 2015, p.239)Tuğrul Bey, Ermeniyye ve Bizans üzerine yaptığı seferler esnasında ona tabi olan Şedâdî hükümdarı Ebü'l-Esvâr'ın ona askeri destek verdiği bilinmektedir. Ayrıca Selçuklulara tabi olma sıfatıyla Ebü'l-Esvar, 1055-1056 yılında Sevan Gölü'nün kuzey tarafında bulunan ve Bizans hâkimiyetinde olan Ani şehrinin üzerine yürüdü. (Keleş, 2016, pp.165–166)

Selçuklu sultanları ve Abbâsî halifeleri arasında zaman zaman anlaşmazlıklar çıkmaktaydı. Bu anlaşmazlıklar bazen her iki tarafın arasında savaşın meydana gelmesine sebep oluyordu. 1157 tarihinde Abbâsî Halifesi, Muktefi-Liemrillâh (ö.1160) ve Irak Selçuklu Sultanı Muhammed'in arasında bir takım olaylar yaşandı. Sultan Muhammed, Bağdat'ı iki ay kadar kuşattıktan sonra Musul emirinden yardım talep etti. Musul emiri Zeyneddin Ali Küçük aralarında Kürt savaşçılarınin bulunduğu kalabalık bir orduyla sultanın yardımına geldi. (Ravendî, 2013, pp.319–320; Ahmed b. Mahmud, 2011, pp.243–254)

Selçukluların ve Kürtlerin Müslüman oluşları onları birçok noktada ortak bir şekilde hareket etmeye sevk ediyordu. Bu ortak hareket noktalarından bir tanesi Kürt askerlerinin Selçuklu ordusunda gönüllü olarak savaşmalarıydı. Büyük bir ihtimalle Kürt askerlerinin, gönüllü bir şekilde Selçuklu saflarında savaşmaları onların da İslam dinine olan bağlılıklarından kaynaklanmaktaydı. Örneğin 1240 yılında Selçuklu Devleti'nde Babaî İsyanı baş gösterdiğinde bu isyanın dini boyutu Kürtleri de çok fazla rahatsız etti. Onlar da Selçuklu kuvvetlerine katılarak isyanı bastırmaya çalıştılar. Kaynaklarda verilen bilgilerden Malatya subaşı (serleşker) Muzafferüddîn Alişir'in Germiyan Türkmenleri ve Kürtlerden oluşan bir kuvvetle isyancılarla savaştığı (İbn Bibi, 2014, pp.479–480; Gordlevski, 2015, p.238; Göksu, 2010, p.232) bilinmektedir. Kürtlerin de gönüllü bir şekilde bu isyanda savaştıkları kabul edilmektedir.

Malazgirt ve Yassıçemen Savaşlarında Kürtlerin Rolü:

Malazgirt Savaşı, Selçuklu Sultanı Alparslan ile Bizans İmparatoru Romanos Diogenes arasında 1071 yılında meydana geldi. Selçuklular, 1040 tarihinden sonra hâkimiyet alanlarını batı yönünde genişletmeye karar verdiler. Bu amaçla da Sivas şehrine kadar ilerlediler ve burada bulunan Bizans kalelerini tahrip ettiler. Selçukluların batı yönündeki ilerleyişi Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'i harekete geçirtti. İmparator, 1068 tarihinden 1070 senesine kadar Selçuklularla sürekli bir şekilde mücadele etti. Sonuç olarak da Romanos Diogenos Selçukluları ortadan kaldırmak amacıyla kalabalık bir orduyla Merv'e doğru sefere çıkacağını duyurdu. O esnada Sultan Alparslan da ordusuyla Mısır seferine çıkmış ve Halep'i kuşatmıştı. Şehrin emiri, Sultan Alparslan'a itaat edince o da kuşatmaya son verip Mısır'a doğru hareket etmeye devam etti. Alparslan, Mısır yolunda iken imparatorun sefer haberini aldı. Bu haber üzerine seferden vazgeçip Doğu Anadolu'ya yöneldi. Ardından ordusuyla beraber Ahlat ve Malazgirt arasında bulunan Rahve ovasında karargâh kurdu. Bizans ordusu 200 ile 300 bin olduğu Selçuklu ordusunun ise 15 bin civarında olduğu söylenir. (Bondarî, 1999, pp.37–41; Ahmed b. Mahmud, 2011, pp.90–113)

Sibt İbnü'l-Cevzî, Selçuklu ordusuna 10.000 Kürt askerinin katıldığını kaydetmektedir. (Sibt İbnü'l-Cevzî, 2011, p.170; Selçukoğlu, 2014, p.70) Kürtlerin Malazgirt Savaşı'na katılmalarının birçok sebebi olabilir. Bunlardan bir tanesi savaş öncesi

Alparslan'ın Müslümanlara cihat çağrısında bulunmasıdır. Yani savaşın İslam için yapılacağını vurgulamasıdır. Kürtlerin de Müslüman oldukları dikkate alındığında bu savaşta yer almaları oldukça doğal bir durumdur. Diğer bir neden ise Mervânîlerin, Selçuklulara tabi olmaları olayıdır. Çünkü savaşta Kürt askerlerinin Mervânîler tarafından gönderilen Kürt askeri birlikleri olduğu yönünde kayıtlar da mevcuttur. (Yunus Fettah, 2015, p.143)

Moğolların istilası sonucunda yıkılan Harzemşah Devleti'nin sultanı Celâleddin Harzemşah 1224 yılında tekrardan devletini kurmak amacıyla Hindistan'dan Kirman'a geldi. Sultan Celâleddin, Yassıçemen Savaşı'na (1230) kadar Azerbaycan, İran, Kafkasya ve Doğu Anadolu'da bu amacını gerçekleştirmeye çalıştı. Doğu Anadolu'da Erzurum ve Muş'u istila ederek Ahlat'ı kuşattı. Bu kuşatmadan bir süre sonra da Ahlat'ı ele geçirmeyi başardı. Anadolu Selçuklu sultanı Alâeddin Keykubâd, Sultan Celâleddin'nin Ahlat'ı ele geçirmesinden ve yaptığı istilalardan rahatsız olmaya başladı. Ayrıca Sultan Celâleddin'in doğrudan Selçuklulara saldırabilme ihtimali Alâeddin Keykubâd'ı harekete geçirdi. Sultan Celâleddin'nin önünü kesmek için Eyyûbîlerle ittifak kurmaya karar verdi. (Cahen, 2000, pp.84–85; Öngül, 2014, pp.140–143)

Alâeddin Keykubâd, Ahlat emiri Melik Şerif ile birlikte Selçuklu ordusunu olası savaş için hazırladı. Eyyûbîler de aralarında Halep Kürtlerinin bulunduğu 5000 kişilik süvariyle Selçuklu ordusuna katıldılar. İbnü'l-Esîr, Selçuklu ordusunun sayısı, Kürt askerleri ve savaşta başarıları hakkında rivayet edilenleri şu şekilde özetler: *“Yirmi bin atlı Alâeddin'in yanında, on beş bin atlı da el-Eşref'in yanında yer almıştı. Bunlar rastgele askerler değil, daha önce savaşlara katılmış, son derece cesur ve tecrübeli askerler olup yanlarında Arap atları ve hayli silah vardı.”* Ayrıca Kürt askerlerinin başında olan komutan için şu bilgilere yer verir: *el-Hakkâriyye Kürtlerinden cesaretiyle meşhur, aynı zamanda da yüksek bir ahlâka sahip ve üstün özellikler taşıyan Halep askerlerinden İzzeddin Ömer b. Ali adında tanınmış bir kumandan görev almıştı.”* Sonuç itibarıyla Selçuklu ve Harezm orduları 6 Ağustos 1230 tarihinde Erzincan Yassıçimen'de karşı karşıya geldiler ve Selçuklular, bu savaştan galip çıkmayı başardılar. Tarihçiler, Sultan Alâeddin Keykubâd'ın Sultan Celâleddin'nin ordusunu yenmesini Halep'ten gelen Kürt askerleri ve bu askerlerin başında bulunan Kürt komutanın savaşçı yeteneklerine bağlamaktadırlar. (Gregory Abû'l-Farac, 1950, pp.526–528; İbnü'l-Esîr, 1995, XII, pp.453–454; İbn Bibi, 2014; Cahen, 2000, pp.84–85; Öngül, 2014, pp.140–143)

Sonuç:

Kaynaklarda çok sık temas edilmese de benzer olay ve durumlardan Selçukluların ordularında Kürtlerin fazlasıyla bulundukları anlaşılmaktadır. Selçukluların, savaşçı olarak Kürtleri tercih etmelerinin birçok nedeni vardır. Maddeler şeklinde sıralandığında birincisi Kürtlerin iyi bir askeri kabiliyete ve tecrübeye sahip olmaları yer alır. Kürtlerin söz konusu kabiliyetleri yaşadıkları coğrafyanın beşeri koşullarıyla açıklanabilir. Çünkü Kürtlerin yaşadıkları ve hâkim oldukları bölgeler, başkaları tarafından ihtiyaç duyulan ve yağma edilmek istenen yerlerdi. Bu durum Kürtleri, yaşadıkları toprakları savunmaya sevk etmişti ve onları iyi birer savaşçıya dönüştürmüştü. Tecrübeleri ise onların Selçuklulardan önce de güçlü devletlerin ordularında savaşmış olmalarıydı. İkinci madde ise Selçukluların savaşçılara ihtiyaçlarının fazla olmasıydı. Çünkü Selçuklu Devleti'nin sınırlarının genişlemesi ve aynı zamanda korunması güçlü bir orduyu

ve beraberinde başarılı galibiyetleri gerektirirdi. Selçuklular, her daim çok kalabalık bir orduya sahip olmaksızın ihtiyaç dâhilinde güçlü ve kalabalık bir orduya sahip olmayı tercih ederdi. Ayrıca bu tercih hem ekonomik olarak hem de ordunun asayışı için vazgeçilmez bir seçenektir. Kürt askeri birlikleri bu bakımdan onlar için vazgeçilmez takviye birlikleriydi.

Üçüncü maddede Kürtlerin Müslüman olmaları yer alır. Kürt askeri birliklerin Selçuklu ordularında yer almaları zorunlu olmasa bile Selçuklular ve Kürtler açısından karşılıklı bir çıkar söz konusuydu. Örneğin Selçuklular güçlerini artırma veya korumak için Kürt askerlerinden faydalanırken Kürtler de iktâ, para, vs. nedenlerden dolayı Selçuklular için savaşmaktaydılar. Ancak bu çıkar İslam değerlerinin korunması veya cihat söz konusu olduğunda iki tarafın çıkarsız bir şekilde beraber hareket etmesine imkân sağlamaktaydı. Malazgirt Savaşı'nda Kürt askerlerinin savaşması bu duruma örnek gösterilebilir.

KAYNAKÇA:

- Ahmed b. Mahmud, 2011. Selçuknâme. Translated by E. Merçil İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Azîmî, 1988. Azîmî Tarihi: Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler, (H. 430-538=1038/39-1143/44). Translated by A. Sevim Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Biçer, B., 2019. Selçuklular Ve Kürtler. The Journal of Academic Social Science Studies, 6(6 Issue 2), pp.165–202. https://doi.org/10.9761/jasss_587.
- Bondarî, 1999. Irak ve Horasan Selçukluları Tarihi. Translated by K. Burslan Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Cahen, C., 2000. Osmanlılardan Önce Anadolu. Translated by E. Üyepazarcı İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Göksu, E., 2010. Türkiye Selçuklularında Ordu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gordlevski, V.A., 2015. Küçük Asya'da Selçuklular. Translated by A. İnân Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbn Bibi, 2014. El-Evâmirü'l-Alâ'iyye fi'l-Umûri'l-Alâ'iyye (Selçuknâme). Translated by M. Öztürk Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbnü'l Adîm, 1989. Bugyat at-Talab Fi Tarih Halab (Biyografilerle Selçuklular Tarihi). 2. Baskı ed. Translated by A. Sevim Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İbnü'l-Esîr, 1995. el-Kâmil fi't Tarih. Translated by A. Özeydin İstanbul: Bahar Yayınları.
- İbn'ül-Erzak, 1975. Mervanî Kürtleri Tarihi. Translated by E.M. Bozarslan İstanbul: Koral Yayınları.
- Keles, N., 2015. Şeddâdîler. In: A. Demircan and M. Akbaş, eds. Kürtler (Tarih, Toplum, Din). İstanbul: Nida Yayınları.
- Keleş, N., 2016. Şeddâdîler (951-1199): Ortaçağ'da bir Kürt hanedanı. 1. basım ed. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Koca, S., 2005. Selçuklularda Ordu ve Askeri Teşkilat. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Merçil, E., 2009. Selçuklular. In: İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. pp.389–392.
- Minorsky, V., 1979. Tebriz. In: İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. pp.82–85.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, 2000. Câmiu'd-Düvel (Horasan-Irak, Kirman ve Suriye Selçukluları) Translated by A. Öngül İzmir: Akademi Kitabevi.

Zahîru'd-dîn Nîşabûrî, 2018. Selçuknâme. Translated by Ayşe Gül Fidan, İstanbul: Kopernik Yayınları.

Öğün Bezer, G., 2010. Şeddâdîler. In: İslam Ansiklopedisi. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. pp.409–411.

Öngül, A., 2014. Selçuklular Tarihi-2 (Anadolu Selçukluları ve Beylikler). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Ravendî, 2013. Rahatus' Sudûr ve Ayet-üs –Sürûr (Gönüllerin Rahatı ve Sevinç Alameti). Translated by A. Ateş Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Selçukoğlu, A., 2014. Tarihte Türkler ve Kürtler Sempozyumu. In: O. Kılıç, ed. Türkiye Selçukluları Zamanında Anadolu'da Kürtler. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Sıbt İbnu'l Cevzî, 2011. Mir'âtü'z-Zamân fî Târîhi'l Âyân'da Selçuklular. Translated by A. Sevim Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sümer, F., 1976. Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tokuş, Ö., 2015. Mervânîler (990-1085). In: A. Demircan and M. Akbaş, eds. Kürtler (Tarih, Toplum, Din). İstanbul: Nida Yayınları.

Yunus Fettah, F., 2015. Selçuklular Döneminde Kürtler. Translated by M. Akbaş. In: A. Demircan and M. Akbaş, eds. Kürtler (Tarih, Toplum, Din), 1. baskı. İstanbul: Nida Yayınları.

Zeki Beg, M.E., 2012. Kürtler ve Kürdistan Tarihi: Tarihin Eski Devirlerinden Günümüze. 5.baskı ed. Translated by V. İnce, M. Dağ, R. Adak, Şükrü. Aslan, and Muhammed Ali Avni İstanbul: Nûbihar Yayınları.

KURDISH PRESENCE IN SELJUK ARMY

Abstract:

Seljuks, IX. It is a branch of the Turkmens who left the Oghuz Yabgu State, which ruled in the region between the Caspian Sea and the Aral Sea in the 16th century, and migrated to Khorasan (Iran). Over time, they achieved a strong position in the region they tried to settle in, and succeeded in establishing dominance in Transoxiana, Iran, Iraq, Syria, Palestine, Mesopotamia and Anatolia. Likewise, the Kurds lived in Iraq, Iran, Syria, Azerbaijan and Eastern Anatolia both as a political power and as a densely populated nation. Seljuks and Kurds sharing the same geography caused them to have many common ideals. The most prominent element among these common denominators is undoubtedly Islam. Political, military and social relations between these two peoples within the framework of common belief and geography preserved their vitality throughout the Seljuk period (XI-XVI. centuries).

Based on these relations, the subject of the research was limited to the presence of the Kurds in the Seljuk armies. The military strength of the Seljuk State was diverse, not only from the Turkmen masses, but also from Persian, Kurdish, Arab and sometimes even Frankish soldiers. After the Turkmen, the Kurds were the group that had a significant majority in the army. It is said that the presence of Kurdish military units played a role in the victory of the 1071 Battle of Manzikert, which has preserved its

importance until today, and that approximately 10 thousand Kurdish cavalry fought on the side of the Seljuk army in this war. . This situation was not only limited to the Battle of Manzikert, but also in the battles of Yassıçemen and Köseadağ, Kurdish military units took part in the Seljuk armies. The power of Kurdish soldiers has been used in the army since the period of Tugrul Bey, when the Seljuk State tried to establish its dominance. Especially in the struggles against Byzantium, Crusaders and Mongols, Kurds appeared in the ranks of the Seljuk army. In addition to these wars, the power of the Kurdish soldiers was clearly felt in the suppression of the revolts of the Seljuk rulers and the struggle for the throne between them. The periods of the Seljuk sultans Alparslan and Melikşah are the periods when the Kurdish military units were high in the army. It is important in terms of the subject that the local dynasties and principalities established by the Kurds from time to time were also subject to the Seljuks. The dynasties in question were political entities such as the Marwanids and the Shaddadis. The Mervanis are a Kurdish dynasty that ruled around Silvan and Diyarbakır. The fact that this Kurdish dynasty was also subject to the Seljuks for a period and thus the military support it received from its army is also important in terms of the place and weight of the Kurds in the Seljuk army. In this article, based on the chronicles and Seljuk style works produced in the period and geography dominated by the Seljuks, determinations were made about the presence and weight of the Kurdish military units in the Seljuk army.

Key Words: *Seljuks, Kurds, Mervanis, Alparslan, Battle of Manzikert.*

پۆختە:

سێلجوکس، IX. لقیکی تورکمانه‌کانه که دهلۆته‌ی ئۆغوز یابگو که له سه‌ده‌ی 11دا له ناوچه‌ی نێوان ده‌ریای خه‌زمر و ده‌ریای ئارال حوکمه‌رانی ده‌کرد، به‌جێهێشت و کۆچیان کرد بۆ خوراسان (ئێران). به‌ تێپه‌ریبوونی کات پێگه‌یه‌کی به‌هێزیه‌ی له‌ ناوچه‌یه‌دا به‌ده‌سته‌یه‌دا که هه‌ولێ نیشه‌جێبوونیان دا، سه‌رکه‌وتوو بوون له‌ دامه‌زراندنی هه‌ژموونی له‌ ترانسۆکسیانا، ئێران، عێراق، سووریا، فه‌له‌ستین، میزۆپۆتامیا و ئه‌نادۆل. به‌ هه‌مان شێوه‌ کورد له‌ عێراق، ئێران، سووریا، ئازمه‌ریایجان و رۆژه‌لاتی ئه‌نادۆل هه‌م وه‌ک ده‌سه‌لاتیکی سیاس‌ی و ج وه‌ک نه‌ته‌ومیه‌کی چڕ دانیشه‌توو ده‌ژیا. ئه‌وه‌ی که سه‌له‌جوکه‌کان و کورده‌کان یه‌ک جوگرافیایان هه‌بووه‌، به‌وه هۆی ئه‌وه‌ی که ئاییدیالی هاویمه‌شیان زۆر بێت. دیارترین توخم له‌ نێو ئه‌م به‌شه‌ هاویمه‌شانه‌دا بێ گومان ئیسلامه‌. په‌یوه‌ندیه‌ی سیاس‌ی و سه‌ریازی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی نێوان ئه‌م دوو گه‌له‌ له‌ چوارچێوه‌ی بیروباوه‌ری هاویمه‌ش و جوگرافیا به‌ درێژایی سه‌رده‌می سه‌له‌جوقیه‌کان (سه‌ده‌ی دوازه‌هه‌م- شازده‌هه‌م) به‌ چالاکی مانه‌وه‌.

بابه‌تی ئیكۆلینه‌وه‌که به‌ پشت‌به‌ستن به‌ په‌یوه‌ندیانه‌ سنوورداره‌ به‌ "بوونی کورد له‌ سوپای سه‌له‌جوقیه‌کان". ده‌سه‌لاتی سه‌ریازی دهلۆته‌ی سه‌له‌جوقی نه‌ک هه‌ر له‌ جه‌ماوهری تورکمان پێکهاته‌بوو، به‌ئکو پێکهاته‌یه‌کی هه‌مه‌چه‌شنی هه‌بوو. له‌وانه‌ سه‌ریازیی فارس، کورد، عه‌ره‌ب و هه‌ندیکجار ته‌نانه‌ت فرانه‌که‌کانیش. دوا‌ی تورکمان ئه‌و گه‌روه‌یه‌ی زۆرینه‌ی به‌رچاوی له‌ سوپادا هه‌بوو، کورد بوون. به‌راده‌یه‌ک که بوونی یه‌که سه‌ریازییه‌ کورديه‌کان رۆژی هه‌بوو له‌ سه‌رکه‌وته‌نی شه‌ری مه‌نزه‌کی‌رت له‌ سا‌لی 1071 که تا ئه‌مه‌رپۆش گه‌رنگی خۆی پاراستوه‌ و نه‌یکه‌ی 10 هه‌زار سواره‌ی کورد له‌ دیوی سوپای سه‌له‌جوقیه‌کان شه‌ریان کردوه‌وه‌. ئه‌م دۆخه‌ ته‌نیا له‌ شه‌ری مه‌نزه‌کی‌رتدا سنووردار نه‌بوو، به‌ئکو له‌ شه‌ره‌کانی یاسیچه‌مه‌ن و کۆسیداغیشدا یه‌که سه‌ریازییه‌کانی کورد به‌شداریه‌یان له‌ سوپای سه‌له‌جوقیه‌کان کرد. له‌ سه‌رده‌می توگرول به‌ی که دهلۆته‌ی سه‌له‌جوک هه‌ولێدا هه‌ژموونی خۆی جێگیر بکات، ده‌سه‌لاتی سه‌ریازه‌ کورده‌کانی ناو سوپا سوودی ئیومرگیرا.

به تاييـهت له خـبـاتـهـكـانـى دژ به بـيـزـمـنـتـين و خـاچـهـرـسـتـان و مـهـغـولـهـكـانـدا، كـورد له پـيـزـدـهـكـانـى سـوـپـاى سـهـلـجـوقـهـكـانـدا دـمـرـكـهـوت. جـگـه لهـم شـهـرـاـنـه، دـهـسـهـلـاتـى سـهـرـيـازـانـى كـورد له سـمـرـكـوتـكـردـنـى يـاـخـيـبوـونـى دـهـسـهـلـانـدـارـانـى سـهـلـجـوقـى و مـلـمـلـانـيـتى تـمـخـت له نـيـوانـيـانـدا دـيـارـه. سـهـرـدـمـى سـولـتـانـهـكـانـى سـهـلـجـوقـى نـهـلـيـهـرـسـلـان و مـهـلـيـكـشا نـهـم سـهـرـدـمـهـمـانـه بـوـون كـه يـهـكـه سـهـرـيـازـيـهـكـانـى كـورد له سـوـپـاـدا بـهـرز بـوـون. له رـوـوى بـاـبـهـتـهـمـهـه گـرـنـگـه كـه نـهـم خـانـهـدـان و مـيـرـنـشـيـنـه ناوـخـويـيـانـهـى كـه كـورد دـامـمـزـانـدـوـوه، ناوـبـهـناو مـلـكـهـجـى سـهـلـجـوقـهـكـانـيـش بـن. نـهـم خـانـهـدـانـانـهـى كـه بـاسـى لـيـوه دـمـكـرا، قـهـوارـه سـيـاسـيـيـهـكـانـى وـهـك مـهـروـانـيـدـهـكـان و شـهـدـادـيـهـكـان بـوـون. مـهـروـانـيـدـهـكـان خـانـهـدـانـيـكى كـوردن كـه له دـهـرـوبـهـرى سـيـلـقـان و دـيـارـيـهـكـر حـوكـمـرـانـيـيـان كـردـوـوه. نـهـم وـهـى نـهـم شـانـشـيـنى كـوردـيـش بـۆ مـاـوه يـهـكـه مـلـكـه سـتى سـهـلـجـوقـه كـان بـوـوه و له به رـنـه وـهـى و پـاـلـيـشـتـيـه سـهـرـيـازـيـهـى له سـوـپـاـكـه يـهـم وـهـم گـيـرـيـت، له رـوـوى شـوـيـن و سـهـنـگـى كـورد له سـوـپـاى سـهـلـجـوقـيـشـدا گـرـنـگـه . لهـم وـتـارـمـدا له رـيـگـهـى نـهـم مـيـزـوـوه و بـهـرـهـمـهـه سـهـلـجـوقـيـيـانـهـى كـه له سـهـرـدـمـهـم و جـوگـرـافـيـاى سـهـلـجـوقـهـكـانـدا بـهـرـهـمـهـم هـاتـوـون، سـمـبـارـتـ بهـهـمـوـون و قـورـسـايـى يـهـكـه سـهـرـيـازـيـهـكـانـى كـورد له سـوـپـاى سـهـلـجـوقـيـيـهـكـان دـيـارى كـراون.

وشـهـى سـهـرـمـكـى: سـهـلـجـوقـى، كـورد، شـهـرى مـهـنـزـيـكـيـرت، مـهـروـانـيـد، نـهـلـيـارـسـلـان.

ملخص:

السلـاجـقـة ، التـاسـع . وـهـي فـرع مـن التـركـمـان الـذيـن تـركـوا دـولـة اـوـغـوز يـابـغو الـتي حـكـمـت المـنـطـقـة الـواقـعـة بـيـن بـحـر قـزوين و بـحـر اـرـال فـي القـرن الـسادس عـشـر و هـاجـروا اـلـى خـراسـان (اـيـران) . بـمـرور الـوقـت ، حـقـقـوا مـوقـعـاً قـويـاً فـي المـنـطـقـة الـتي حـاولـوا الـاسـتـقـرار فـيـها ، و نـجـحـوا فـي بـسـط هـيـمـنـتـهـم فـي مـا وراـء النـهر و اـيـران و العـراق و سـوريـا و فـلـسـطـيـن و بـلـاد مـا بـيـن النـهـريـن و الأناضول . و بـالمـثـل ، عـاش الأكراد فـي العـراق و اـيـران و سـوريـا و أذـر بـيـجان و شـرق الأناضول كـقـوة سـيـاسـيـة و كـدولـة ذات كـثـافـة سـكـانـيـة عـالـيـة . تـسـبـبـت حـقـيـقـة أن السـلـاجـقـة و الأكراد يـتـشـاركـون فـي نـفس الجـغـرافـيـا لـديـهـم العـديـد مـن المـثـل العـلـيـا المـشـركـة . و لا شـك أن العـنـصـر الأبرـز بـيـن هـذه النـقـواسـم المـشـركـة هـو الإـسـلام . ظـلـت العـلـاقـات السـيـاسـيـة و العـسـكـريـة و الـاجـتمـاعـيـة بـيـن هـذيـن الشـعـبـيـن فـي اـطـار المـعـتـقـد المـشـرك و الجـغـرافـيـا نـشـطـة طـوال العـصـر السـلـجـوقـي (الـقـرنـان الحـادي عـشـر و الـسادس عـشـر)

وقـد اقـتـصـر مـوضـوع البـحـث عـلى " و جـود الكـرد فـي الجـيـوش السـلـجـوقـيـة " بـنـاء عـلى هـذه العـلـاقـات . لـم تـكـن القـوة العـسـكـريـة لـلدولـة السـلـجـوقـيـة مـكوـنة مـن جـمـاهـيـر تـركـمـانـيـة فـحـسـب ، بـل كـان لـها أـيـضاً هـيـكل مـتـنـوع ، بـما فـي ذـلك الجـنـود الفـارسيـين و الأكراد و العرب و أحياناً حـتى الفـرنـجـة . بـعد التـركـمـان ، كـانـت المـجمـوعـة الـتي كـان لـها أـغـلـبـيـة كـبـيـرة فـي الجـيـش هـي الأكراد . لـدرجـة أن و جـود الوـحـدات العـسـكـريـة الكـردية لـعب دوراً فـي انـتـصـار مـعـركـة مـلاذـكـرد عـام ١٠٧١ ، و الـتي حـافـظـت عـلى أـهـمـيـتـها حـتى الـيـوم ، و حـارب مـا يقـرب مـن ١٠ أـلـاف مـن سـلـاح الفـرسـان الكـردى اـلـى جـانـب الجـيـش السـلـجـوقـي . لـم يـقـتـصـر هـذا الـوضـع عـلى مـعـركـة مـلاذـكـرد فـقـط ، و لـكـن أـيـضاً فـي مـعـارك يـاسـمـين و كـوسـداغ ، شارـكت الوـحـدات العـسـكـريـة الكـردية فـي الجـيـوش السـلـجـوقـيـة . مـنـذ فـتـرة تـوـغـرول بـك ، عـنـدما حـاولـت الدولـة السـلـجـوقـيـة بـسـط هـيـمـنـتـها ، اسـتـفـادـت قـوة الجـنـود الأكراد فـي الجـيـش . ظـهـر الأكراد فـي صـفـوف الجـيـش السـلـجـوقـي خـاصـة فـي النـضـالـات ضـد البـيـزنـطيـين و الصـليبيـين و المـغـول . بـالإـضـافـة اـلـى هـذه الحـروب ، تـجـلـى قـوة الجـنـود الأكراد فـي قـمع تـمـردات الحـكـام السـلـاجـقـة و الصـراع بـيـنـهـم عـلى العـرش . كـانـت فـترات السـلاطـين السـلـجـوقـيـين ألب أرسـلان و مـليـكـشا هـي الفـترات الـتي كـانـت فـيـها الوـحـدات

العسكرية الكردية عالية في الجيش. من المهم فيما يتعلق بالموضوع أن السلالات المحلية والإمارات التي أنشأها الأكراد تخضع أيضاً للسلاجقة من وقت لآخر. كانت السلالات المعنية كيانات سياسية مثل المروانيين والشداديين. المروانيون هم سلالة كردية حكمت حول سيلفان وديار بكر. كما أن حقيقة أن هذه السلالة الكردية كانت تخضع أيضاً للسلاجقة لفترة، وبالتالي فإن الدعم العسكري الذي تلقاه من جيشها مهم أيضاً من حيث مكانة ووزن الأكراد في الجيش السلجوقي. في هذا المقال، تم تحديد وجود ووزن الوحدات العسكرية الكردية في الجيش السلجوقي من خلال السجلات التاريخية والأعمال ذات الطراز السلجوقي التي تم إنتاجها في عصر وجغرافية السلاجقة.

كلمات مفتاحية: السلاجقة، الأكراد، معركة ملاذكرد، مروان، البارسلان.